

DPN 6594

रसमञ्जरी / RASAMAÑJARI

Title :

Run. No. 7319

Cat. No.

Micro. No.

Subject *Āyurveda*

Religion : Hindu / Bauddha

Language : *✓* Skt. / New. / Nep. / Skt.- New. / Maith.- New. / New.- Nep. /

Size in cms. 25.7 x 10.8

Folios 19

Lines (in a page) 9/10

Compl. / Incompl.

missing 7
Chapt. 7 act /

✓ Author / translator *Sālinātha*

Scribe / donor

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Script : *✓* New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. : Together with *Jainākhyā -*
Saṃskāramamtrasya cakram idam.

Material : palmleaf / *✓* paper / thiyasaphu /

Condition : *✓* fine / damaged by worms, rats, water / *on side yellow*

Beginning, colophon, post-colophon :

Fol. 75 b : इति श्रीपाण्डितवैद्यनाथसुतशालिनाथविरचिते रसमञ्जरीतन्त्रे
स्वर्णादिधातुशेषेनमारणकथनं नाम पंचमोऽध्यायः॥

श्रीः

१

श्रीगणेशायनमः॥ ॥यत्सत्तंत्रिषुलोकेषुयत्सत्तंत्रवद्वारिषु॥यत्सत्तंत्रलोकपालानामिन्द्रेवैश्रवरोयमे॥१॥तेनसत्ते
नमकलंज्ञानंयेनप्रतिष्ठति॥यत्सत्तंत्रवारुणोयंतुयत्सत्तंत्रचन्द्रसूर्ययोः॥वराणीवधृतायेनज्ञानंयेनप्रसिध्यति॥
॥२॥ॐ नमोभगवतिकुष्मांडिनीसर्वकार्यप्रसाधिनीसर्वतिमितप्रकाशिनीएहोहि२त्वर२वरंदेहि२हिलि२
मातंगिनिमहंसत्तं२बुद्धि२स्वाहा॥॥महादेवंनमस्कृत्यकेवलंज्ञानभास्करं॥वक्ष्येसंदुर्गादिष्टंज्ञेयंयेनशु
भाशुभं॥१११॥पदंपदंपदंवैवपतितंशोभनंतव॥शुभंवदृश्यतेतत्तत्सर्वरिंभेषुविंतिनितम्॥संग्रामेवार्थला
भश्चव्यवहारेणसंपदः॥शोभनंवैववक्तव्यंहोराज्ञानस्यविंतकैः॥११२॥पदंपदंदिक्वैवपतिताविषकर्तरी॥दे
वदेवंप्रपद्यस्वकार्यमत्यद्विविक्तयः॥लंकाकोलकृष्णधौश्चमक्षिकान्याशकांस्तथा॥तेलाभ्यंगंतथास्वप्ने
कलसर्पश्चपश्यसि॥क्षुद्रभावश्चतेवित्तेपापंकलानशाप्यति॥ततःपापक्रियायोगान्नाथसिद्धिस्त वेष्टते॥
॥११३॥पदंपदंत्रिकंवैवविंतिनीनमस्तु॥स्थानेतवार्थलाभेवविंतास्वजनसंगमे॥एतत्सर्वमविघ्नंत्वंल

रु६

श्रीः

१

प्यसेनात्रसंशयः॥व्यतीतस्तिशुभःकालः॥लेखविंतावतेगता॥कथयामिवतेविहंसद्यःप्रत्ययकारणं॥विभावय
विरंसम्पकयकुक्षौव्रणमस्तिते॥११४॥पदंपदंवतुष्कवपतितातवकरिका॥कुलवृद्धिकरिंहेषाकल्याणंम
मुपस्थितं॥भूमिलाभोर्थलाभश्चसंबंधोगुणा सह॥प्रियस्यदर्शितंवैवपुत्रलाभश्चदृश्यते॥मासत्रयेराते
लाभःसर्वयैवभविष्यति॥गुरुभक्तिपरखंडिकुलदेवांश्चपूजय॥इदंचतेह्यविज्ञानंवामहस्तेतवव्रणं॥दक्षि
णोत्तरेदेशेनमंशुवंतिलकादिकम्॥११५॥पदंदिक्पदंवानेपाशकपतितस्तव॥आसीत्तेभूतपूर्वतुसन्मानंपूर्वज
ध्वपि॥स्थानस्यलाभःस्वजनैःसंगमश्चितितंत्वया॥यातासंपत्तिरर्थवंधुरद्विष्यपुष्कला॥तत्तेसर्वमविघ्नंनभवि
ष्यंतियथाशुखं॥इदंचतेह्यभिज्ञानंस्वप्नेद्रुसिपूर्वज्ञानं॥पदंदिक्दिक्वैवपाशकपतितस्तव॥वित्तिनार्थस्यलाभ
श्चस्थानंसन्मानमेवव॥समागमस्तथेष्टानांभविष्यतिनसंशयः॥मासेनतत्पतेपापंकल्याणंमुपस्थितम्॥सुसि
द्धिःसर्वकार्याणांदृश्यतेतवसंप्रति॥अत्रार्थविहमेतत्तेरात्रोचकलहृ गृहे॥११६॥पदंदिक्त्रिकंवैवदुर्मुष्टि

३ कुंजर

श्रीः
२

तेनव। कार्यान्तरस्यार्थस्यसर्वसिद्धिर्नसंशयः। कुटुंबवृद्धिस्त्रीलाभःसंगमःस्वजनैःसह। भविष्यतिनसंदेहोविरादिरु।
स्पसंगमः। इदं वतेह्यभिज्ञानंकलहः स्वजनैः सह। स्त्रीनिमित्तातरासीववितावपंयमेदिने॥१२४॥ एकंदिकंवतुष्कं।
यभद्रोयंपतितस्तव। वंधुनासंगमश्चेवक्षिप्रमेवभविष्यति। अस्तिवैमुक्तंसाधोतक्षत्रंयमुभावहम्। सर्वकामाभ
विष्यंतिगोत्रदेवीप्रसादतः। इदं वतेह्यभिज्ञानंवांधवैपरिमुच्यसे। त्वं वेदमपिजातीयाःस्वप्नेद्रससिपार्थिवम्
॥१२५॥ पदंत्रिकंपदंवैवधुभोयं पतितस्तव। वृद्धिश्चधनलब्धिश्चदृश्यतेनतुसंशयः। पुत्रदारेषुतेवृद्धिर्दृश्य
तेनात्रसंशयः। स्थानंवद्रव्यलाभश्चदृश्यतेनिर्द्वितीः। सर्वतच्छंविनच्छंवातदपिप्राप्यसेध्रुवं। इदं वतेह्यभिज्ञा
नंस्वप्नेद्रससिपर्वतान्॥१२६॥ एकंत्रिकंदिकंवैवदुंदुभिःपतितातव। यत्त्वयावितितंकार्यं तत्तेसर्वभविष्यति॥
स्वप्नेवरस्त्रियासार्द्धप्रीतिस्तेसर्वशोभना। माविषादपरिभूयामनोवांछासमाप्स्यसि॥१२७॥ एकंत्रिकंत्रि
कंवैवमधुनाशृणुतफलम्। अर्थनाशश्चतेह्यासीद्वाधिःसर्वशरीरजातवासीद्वधनंवापिप्राप्तवाप्यारासंशयं

४४ व

श्रीः
२

इदंगुह्यंकार्यं कृष्टे नैवभविष्यति॥१२८॥ पदंपूर्वत्रिकंमध्येवतुष्कंवावसानिकं। अंकोयंविजयोनामतस्यवक्ष्यामि
वितितं। राजानंमंत्रिणांवापिदिशामुद्दिश्यकैवनां। देशान्तरगताविनातववेतसिवर्तते। परजयंवशत्रूणांलाभंनि
वीणामेवव। प्राप्स्यसित्वंकमात्सर्वमनसायद्विवितितं। नाशश्चतवनास्येवक्षीणांपापमतःपरं। देवदेवंप्रपद्य
स्वततःसिद्धिर्भविष्यति॥१२९॥ पदमादौवतुष्कंवपदंवैवावसानिकं। अभियोगस्त्वयाध्यातोव्यवसायोनसंप
दः। परपीडाविनिर्मुक्तःप्राप्स्यसेमदुलंघ्युवं। सप्तमेदिवसेतुभ्यमभिषेयोभविष्यति॥१३०॥ पदमादौवतुष्कं।
वमध्येवांतेतथादिकं। दुंदुभिःपतितातेनतवधान्यंगहंधनम्। वांधवानांहितार्थयितवविताववर्तते। कुटुंबवृद्धिः
कल्याणसंगमःस्वजनैःसह। भविष्यतिनसंदेहो नष्टंवल्यस्यसेध्रुवं। एज्यं यत्राश्चतेवृद्धिःसर्वसिद्धिर्नसंशयः॥
स्त्रीनिमित्तावतेवितास्वनिमित्तंपिवर्तते॥१३१॥ पदंपूर्ववतुष्कंवत्रिकंवैवावसानिकं। शक्त्यानिमित्तमुत्पन्नं
वितितार्थसमागमः। उपस्थितंवकल्याणंकल्याणलाभश्चदृश्यते। अभिज्ञानमिदंयस्त्वंस्वप्नेग्रामान्तरंगतः॥

श्रीः
२

॥१४४॥ पदं पूर्ववत्तुष्को दोहयो यंपतितस्तव ॥ संपत्तिः सर्वकार्याणां धनधान्यसमागमः ॥ यत्त्वया वित्तितं कार्यं तच्च
सर्वं भविष्यति ॥ स्वप्ने द्रष्टुमिदं वं वनिशायां वनसंशयः ॥ १४५ ॥ द्विकं पदं पदं वैवपाशके पतिते तव ॥ महाकार्यं मिदं वि
त्ते धर्मार्थं वित्तितं त्वया ॥ भविष्यति प्रियं वाग्रे प्रियं बंधुसमागमः ॥ धनधान्यपदं प्राप्तिः सर्वशत्रुक्षयं तथा ॥ इदं वं ते
ह्यभिज्ञानं यत्पश्यसि निरन्तरं ॥ पर्वतारोहणं स्वप्ने तरुपुष्पफलानि च ॥ १४६ ॥ द्विकं मेकं द्विकं कान्ते पतिता तव
दुंदुभिः ॥ गृहद्विप्रजालाभः दुष्टैः सह समागमः ॥ कुलद्वि विवाहे न हिरापं सर्वसंपदः ॥ भविष्यति तवावार्थं
विहंगो स्वप्ने दर्शनं ॥ प्रवासगमने वित्तं यत्कार्यं वित्तितं त्वया ॥ कुलदेवी प्रपद्यस्व ततः सिद्धिर्भविष्यति ॥ ॥
॥१४७॥ द्विकं मेकं त्रिकं कान्ते दुंदुभिः पतिता तव ॥ द्विपदे वर्त्तते चिंता हृदि निर्वाणकारणं ॥ तस्य लाभो जितमासेन
बंधुवर्गसमागमः ॥ मातरं पितरं वैवभ्रातरं वसुतं तथा ॥ शरीरेण तथा रोगं मनसा वित्तितं त्वया ॥ पूर्वजान् पूज
यसि प्रदेवपितृषु संस्थितात् ॥ एतेन हिरुतार्थेन संपूर्णं ते भविष्यति ॥ इदं वं ते ह्यभिज्ञानं रात्रौ स्त्रीभिः समा

श्रीः
३

गमः ॥ १४८ ॥ द्विकं पदं वत्तुष्कं च भद्रो यंपतितस्तव ॥ निमित्तं दृश्यते ह्येतद्यादृशं ॥ तारुणं शृणु ॥ यच्च न हं विन हं वा हतं यद
परेण वा ॥ तथा दूरगतस्यापि लाभो पितव दृश्यते ॥ अद्य स्वप्ने त्वया दृष्टो देवी देवकुलानि च ॥ नद्यो प्राणानि संपन्नं स्वजनैः संग
मस्तथा ॥ १४९ ॥ द्विकं द्वयं पदं कान्ते पत्री यंपतिता तव ॥ इतस्तृतीयके वर्षे लिख्यसे नास्ति वै सुखम् ॥ त्वं वित्तं यत्सि कल्याणं हृद
येणार्थसंगमं ॥ लिख्यसे स्थानविनाभ्यां तव वित्तं हि चंचलं ॥ क्षीणानि तव दुःखानि कल्याणं समुपस्थितम् ॥ इदं वं ते ह्यभि
ज्ञानं स्वप्ने पश्यसि देवतं ॥ १५० ॥ द्विकं त्रये वपतिते विरोधं स्वजनैः सह ॥ पतितैः सह संवंधो मित्रैः सह विपर्ययः ॥ याव
ते मनसश्चिंता हृदये परिवर्त्तते ॥ परार्थव्यवसायास्ते संपत्तिर्नास्ति बाधुना ॥ इदं गुरुतरं कार्यं माया सो नात्र दृश्यते ॥ ॥
॥१५१॥ द्विकं द्वयं त्रिकं कान्ते कुर्यो यंपतितस्तव ॥ इदानीं मधुमे कार्यं वित्तितं परिवर्त्तते ॥ परार्थव्यवहारस्ते नास्ति संपा
त्तिर्बाधुना ॥ दृश्यते न स्त्रिया लाभो व्यवसायेन ते धुना ॥ तस्य जपकृतं कृत्यं मनसा न ह्यिवित्तं यः ॥ इदं वं ते ह्यभिज्ञानं स्व
प्ने पश्यसि दुर्दिनम् ॥ १५२ ॥ द्विकं द्विकं वत्तुष्कान्ते प्रश्नो यंपतितस्तव ॥ परदारापहारार्थं वित्तितं हृदि वर्त्तते ॥ ॥

क्षणेन कार्यं संतिष्ठति ॥ शिरकालेन दृश्यते ॥ क्षीणानि तव दुःखानि स्थानं लाभो

श्रीः
४

श्री.
४

भवतो नाविरेणो वनिर्वेद भविष्यति। परितापश्च ते भावि प्र यम कलहस्तव। अति क्रांता वते पीडा कल्पाणां समुपस्थितम्॥
प्रशान्ता निवपापानि दुःखदानि सदैव ते। गुरुभक्तिपरो नित्यं कुलदेवांश्च पूजय। विंति तं मनसा सर्वयत्ने स फलो भवेत्॥
॥२३१॥ द्विकं त्रिकं पदं चान्ते पतिता तव पाशिका। अपत्यभन संपत्तिं क्षिप्रमेव भविष्यति। मासेनास्ति तवायश्च कार्यमे
व महाफलम्। इदं वते ह्यभिज्ञानं स्त्रीति मित्रे कथा कृता। इक्षुसि सुखं वृक्षांश्च स्वप्ने प्रत्युत्तराणि व। नगरं जनपदं च स
मुष्कारि वसरां सिव॥२३२॥ द्विकं त्रिकं द्विकं वैवकूरो यं पतितस्तव। दारुणां विंति तं कार्यं न च श्रेयो भविष्यति।
कार्यमिदं श्रुते नास्ति सुखं किं विलक्ष्यते। तव विह्वलिरार्थेषु स्वप्ने महिषदर्शनम्॥२३३॥ द्विकं त्रिकं त्रिकं वैवदुं
दुभिः पतिता तव। अविं त्यं कार्यमेतत्तु किं विदुष्यते तव। परकार्यं गतां विन्तां करोषित्वं न संशयः। तथा ते दारुणां
वित्तमनर्थं विंति तं त्वया। कुरु कार्या नारं किं वित्पूर्व विन्तां परित्यज। गोत्रदेवी प्रपद्यस्व ततः श्रेयो भविष्यति। अत्रा
र्थं लिह मे तत्ते विधाय कलहं गृहे। ततो वहिर्विनिगन्ति स्वप्ने प्रपसि देवताम्॥२३४॥ द्विकं त्रिकं वतुष्कं बहुलापति

श्री.
४

ता तव। वहनां कामितार्थानां क्षिप्रमेव भविष्यति। स्वप्ने इक्षुसि गां वाश्च महिषं वैवपश्यसि। जले प्रतरमानश्च स्वप्ने त्वं प्रति
बुध्यसे। उर्तीरादिव क्रांतार महा बुद्धिस्तवाधुना। आराधय शुविर्भूत्वा प्रजंश्च कुलदेवतां॥२३५॥ द्विकं वतुष्कं वपदं वृषो
यं पतितस्तव। पाशो ग्रहणा जा विन्ता तस्याप्यागमनं तथा। विंति तं प्राप्स्यसि क्षिप्रं तस्यासिद्धिश्च लप्स्यसि। इदं वते ह्य
भिज्ञानं मैथुनार्थं कथा कृता॥२३६॥ द्विकं पूर्व वतुष्कं वद्विकं वैवावसानिकम्। विप्रवासिनां चित्ते विंति तो ह्यागम
स्त्वया। यत्त्वं विंति यसे स्थानं शोभनं नात्र संशयः। भविष्यति व कार्यं ते विनाशः किं वकस्य वित॥२३७॥ द्विकं वतुस्त्रिकं
वैवपतिता क्रमशो यदि। व्याधि दुःखं विमोक्षश्च तदा ते समुखं सुखं। लप्स्यसे विंति तार्थं विविति वृत्तमुपद्रवम्। अ
ध्वनोगमना देवतवलाभोऽपि दृश्यते॥२३८॥ द्विकः पूर्व वतुष्कौ द्वौ वृषो यं पतितस्तव। यच्च ते हृद्रुतं किं विदुर्देगस्तव
दृश्यते। उपस्थितं च कल्पाणां हृदया नंदकारकम्। यावत्सिद्धिरिदानीं ते ततः श्रेयो भविष्यति। इदं वते ह्यभिज्ञानं
ग्रहान्ते तिलकं यदि। ततः सर्वमिदं संयत्नया गदितं तव॥२३९॥ त्रिकं पदं पदं वैवदुं दुभिः पतिता तव। स्थानलाः

श्री.
५

भोखिताविंतातथार्थगमनं प्रति। अति क्रांता निविघ्नानि शुभं ते समुपस्थितम्। चंडिकां कुलदेवीं तां त्वं प्रपूजयति श्वल
ततो देवी प्रसादेन तव सिद्धिर्भविष्यति। इदं वते ह्यभिज्ञानं स्वप्ने दृक्षसि पर्वतात् ॥३१२॥ त्रिकमेकं द्विकं वैवदुं दुभि
पतिता तव। मनोरथा श्वसं पूर्य अर्थलाभश्च दृश्यते। कुटुंबवृद्धिरारोग्यं भविष्यति तव क्रमात्। प्राप्तव्याधिप्रशान्त्य
यं देवताराधनं कुरु। यत्नया रभसे कर्म तस्य सिद्धिर्भविष्यति। स्वप्ने दृक्षसि सिंहात्गाह्यान्मत्तां श्वकुंजरान् ॥॥
॥३१३॥ त्रिकं पूर्वं पदं मध्ये त्रिकं वैवावसानिकं। अर्थविंता तिते विन्ते स्वभावस्तमादिवं। वैरं कर्तुं न शक्नोसि मित्रैर
पिनसेवसे। त्वं साधुश्च समर्थश्च अर्थस्ते भवति क्लृप्तम्। परमशरीरं दृश्यं ते दुःखस्यांतो भविष्यति। अत्रार्थे तव वि
हंतु कलहस्ते भवेद्गुरुः ॥३१४॥ त्रिकं पूर्वं पदं मध्ये वतुष्कं वावसानिकं। कल्याणगुणसंपन्ना शक्तिरिति पतिता तव
निहर्त्ति सर्वसिद्धिं वक्रविविंतयसे हृदि। तत्ते सर्वं क्रमेणैव वतलाभो भविष्यति। मतसापितमेतव्यं शोकं बहदिमा
कुरु। कल्याणगुणसंपन्नं महाकार्यं भविष्यति। अत्रार्थे ते अभिज्ञानं मुहुरिच्छास्य संपदः। तडागातिवर्माणि

श्री.
५

हि २

दुःखा ३

स्वप्ने मत्स्यांश्च पश्यसि ॥३२१॥ त्रिकं द्विकं पदं वैवपतिता तव कर्त्तरि। एतस्याश्च फले वाच्यं सावधानतया शृणु। स्वप्ने पश्य
सिरात्रौ च बहु प्राकारतोरणं। गंधर्वनगराकारं दृश्यं ते तथा विधे। एतन्मनो विरागाय कार्यं तव निरर्थकम्। मासमेकं म
हाभाग अत्यमर्थं विविंतय। महोनि भवतो भविष्यति नृपगृहात्। अतस्थानांतरं गच्छ शीघ्रं येन हि जीवसि ॥३२२॥
त्रिकं द्विकं द्रयं वैववहुला पतिता तव। द्रव्यसन्माननाशेन तयोद्देग समागमः। अतः परं तु ते वंधुसंगमो रोगपृथुद्वयः ॥
भविष्यति तथा द्रव्यलाभः कश्चन संभवः। विंताते राजसंमाने सिद्धिस्तस्यापि तत्फला। इदं वते ह्यभिज्ञानं मैथुना
र्थक्या कृता ॥३२३॥ त्रिको द्विकं त्रिकं चैव त्रिपदी पतिता तव। सौभाग्यं किं विदस्तीह दुःखं ननु कदा वत। वैरना
शोर्थलाभार्थं प्रियैः सह समागमः। सर्वदुःखविमोक्षश्च दृश्यते तव मावद। न वेदमन्यथा विन्ते वा मावहति नाशिका। इदं
वते ह्यभिज्ञानं रात्रौ प्रियं समागमः ॥३२४॥ त्रिकं द्रयं वतुष्कं वयवहारिणं संपदः। यत्नया मनसा ध्यातं तच्च सर्वं भविष्य
ति। किंतु कोपितोद्देगश्चित्ते शोकश्च मावयथा। इदं वते ह्यभिज्ञानं सवरां गूढं शिरः। रात्रौ हि कलहं कृत्वा त्वमेकः

श्रीः
६

यितोतिश्रिः॥३३१॥त्रिकंत्रिकंपदंवेवदुभिःपतितोत्ययं।तेनचित्तयसेत्यर्थकुटुंबंरुसंपदः।धनवृद्धिःप्रजालाभोवस्र
लाभश्चशोभनः।कुलदेवीप्रपयस्वतवसिद्धिर्भविष्यति।अवसांवातवसांवसितांपदासितेतरां।अत्रार्थविद्भमे
तत्तेयजोस्वप्नेवदृश्यसि॥३३२॥त्रिकंत्रिकंद्विकंवातेपाशकःपतितस्तव।दुःखशीलंवत्वांष्ट्राल्लिख्यतेतववांधवाः
यत्त्वंप्रार्थयसेकिंविन्तास्तितस्यसमागमः।अमंजनपदंगच्छततःप्राप्स्यसिवांछितम्।इदंयतेत्यभिज्ञानंस्वप्नेदृश्यसि
वांधवान्॥३३३॥त्रिकाणांत्रितयंयत्रप्रश्नेपततिनिश्चितम्।मनसःप्रार्थितांकामाःप्राप्स्यन्तेतत्रसर्वदा।नशोवितव्यंभ
इत्नेस्यान्तवप्रीतिरुत्तमा।यत्त्वयामनसाध्यातंतत्तेसर्वंभविष्यति॥३३४॥त्रिकोदौवचतुष्काराणामानिनीपतितात
व।व्यवहारगताविंतामित्रबंधुसमागमः।सर्वं।वत्रिमोक्षश्चदृश्यतेतवमानव।भविष्यतिनसंदेहःसकलंतवनि
श्चितम्॥३३५॥त्रिकमेकंवचतुष्कंवपदंवेवावसा।तकम्।ततःसौख्यपराविंताहृदयेतववर्तते।भविष्यतिवभद्रं
तेविवादमाकुरुष्वदि।सौख्यंवद्व्यलाभश्चस्वजनैःप्रीतिरुत्तमा॥३३६॥त्रिकःपूर्ववचतुष्कंवद्विकंवैवावसा

श्रीः
६

मुंचतुर्विधं॥ध्यातंवाक्रौदलंवायं।पिण्याकंविस्तृत्यलं॥पुत्कारंनुजगंकुर्यादुर्दरंनेकशब्दकृत॥
वचुर्थेनवलंवजुंनवाक्रौगोविकृतिंमजेत॥तस्माद्यज्ञात्रकंगायंवाधिवार्धक्यमृत्युजित्वा।अशुद्धा
मुंनिहंत्यायुर्वर्धयेत्कफमारुतो॥अत्राणिवापिसंक्षिप्त्वा।नन्दान्निक्मिवर्धनं॥यादांशशालिसंयु
क्तं।अमुंचवच्चथकम्वले॥त्रिरात्रंस्थापयेन्नीरं।तत्किन्नंमर्दयेद्दृढं॥कम्बलाफलितंश्लेष्माणं।वालुकार
हितंवयत्॥तद्वान्यानुमितिप्रोक्तं।सद्भिर्देहस्यसिद्धये॥अथवावदरीकाथेध्यातममुंचविनिक्षिपेत्॥म
र्दितंयातिमुष्कंतं।धान्यानुदतिरिच्यते॥इत्यनुकशोधनं॥॥इत्थेनुकमारणं॥॥धान्यानुकस्यजागै
कंदौजागैटकणस्यव॥पिष्टातदधमूखायां।रुद्धातीक्ष्णानिनापयेत्॥स्वप्नावशीतलंबूतंसर्वरोगे
षुयोजयेत्॥॥अन्यच्च॥धान्यानुकंदृढंमर्दयत्सर्करीरेदिनावधि।वेष्टयेद्धानुपत्रैश्च।वक्राकारंतुकार
येत्॥कुंजराख्येपुटेपायंसप्तवारंपुनःपुनः॥ततोवटजटाकाथैस्तद्वदयंपुटत्रयं॥मियतेनात्रसंदेहः
सर्वरोगेषुयोजयेत्॥॥अथान्यप्रकारः॥धान्यानुकंसमादायमुस्ताकाथपुटत्रयं॥तद्वत्पुनर्नवा

अथाप

नीरैः काशमर्दरसस्रथा ॥ नागवल्लीरसैः सूर्यक्षीरैर्देयं पृथक् पृथक् ॥ दिनं दिनं मर्दयित्वा क्वाथैर्वर्जये
 द्रवैः ॥ दत्त्वा पुटत्रयं पश्चात्त्रिपुटेर्मुशलीजलैः ॥ सिर्गोरुवृकषायेण त्रिपुटेवानरीरसैः ॥ मोवाकन्दरसैः
 पायस्त्रिवारं कोकिलाक्षकैः ॥ रसैः पुटे ततो धेनुक्षीरेणैकपुटे ततः ॥ दध्ना चाज्येन मधुना स्वेक्या शित
 यस्तथा ॥ एकमेकं पुटे दद्याद्द्वयं मृतिर्भवेत् ॥ सर्वरोगहरं यो मजायते योगवाहिकं ॥ कामिनीम
 रदर्पघ्नं शस्त्रं पुंस्तोषघातिनात् ॥ वृद्धमायुकरं शुक्रवृद्धिसन्तानकारणं ॥ ॥ अथान्यपुकारः ॥ इध
 त्रयंकुमायाम्बुगंगापत्रं त्रिसूत्रकं ॥ वटशृंगमजारक्तमे निरभं सुमर्दितं ॥ शतं वा पुटितं तस्मज्जाय
 ते घण्टरागवत् ॥ निश्चन्द्रिकं च नक्तं शुद्धदेहिरसायनं ॥ निश्चन्द्रमादिनयो मरूपं वीर्यं दृष्टातुः
 ॥ कुरुते नाशयेन्मृत्युं जएरोगकदम्बकं ॥ कदाचिन्निरिजादेवी रुं दृष्ट्वा मनोरमं ॥ सुमोचसतदा
 वीर्यं तज्जातं शुद्धमनुकं ॥ श्वेतं पीतं तथारक्तं कुसुतं द्रुतसंगमात् ॥ इत्यनुकमारणं ॥ ॥ अथ ताल
 लमुद्रिः ॥ शुद्धः स्यात्तालकः चिन्नः कुष्माण्डसलिलेततः ॥ बूणोदिके पृथक् तैलं नस्मी नूतो न दोष

रामः
 ८

कृता ॥ तालको हरते रोगान्कुष्ठमृत्युजरादिकान् ॥ संशुद्धः कान्तिवीर्यं च कुरुते धातुवर्द्धनं ॥ इति ताल
 लमुद्रिः ॥ ॥ अगस्तिपत्रतोयेन जाविता सप्तवारकं ॥ शृंगवेररसेर्वापि विमुद्रति मनःशिला ॥ कटुः
 स्निग्धा शिलातिक्ता कफवीरेखनी खरा ॥ मृतावेशनयं हन्ति काशश्चासहरा मुना ॥ इति मनःशिला मुः
 द्रिः ॥ ॥ नरमूत्रैश्च गोमूत्रैः सप्ताहं रसकं पचेत् ॥ दोलायं त्रेण मुद्रिः स्यात्ततः कार्येषु योजयेत् ॥ इति
 खर्परमुद्रिः ॥ ॥ उनोर्विशा समंतुत्थं सक्षौडं कणं प्रियुकं ॥ त्रिधैव पुटितं शुद्धं वान्ति नानि विवर्जितः
 ॥ तुल्यकं कटुकक्षारं कषायं विशदं लघु ॥ लेखनं नेदिव मुच्यं कणुकमिविषायकं ॥ इति तुल्यमुद्रिः ॥
 ॥ ॥ जम्बीरस्य रसे चिन्नो मेघशृंगीरसे घवा ॥ रंजातो येन वा पायं वस्त्रं विमलमुद्रये ॥ इति तारमाः
 क्षिकमुद्रिः ॥ ॥ सिन्धुडवस्य नागैकं त्रिनागं माक्षिकस्य च ॥ कृत्वा तदायसे पात्रे लोहद्वार्या पिचालये
 त् ॥ सिन्दूरानंनवेद्यावन्नावन्मृद्वग्निना पचेत् ॥ शुद्धं च माक्षिकं विद्यात्सर्वरोगेषु योजयेत् ॥ इति माक्षिक
 शोधनं ॥ ॥ अथ माक्षिकरसायनं ॥ माक्षिकस्य वतुर्थं गंदत्वा गन्धं विमर्दयेत् ॥ उरुवृकस्य तैलेन ततः

कुर्यात्सुखक्रिया ॥ शरावसंपुटेकृत्वा पुटेन जपुटेन तु ॥ सिद्धरात्रं न वेद्मस्माक्षिकस्य न संशयः ॥ मा
 क्षिकं तिक्रमधुरमेहार्शः सयकुष्टवृत् ॥ कफपित्तहरं वल्यं योगवाहिरसायनं ॥ इति माक्षिकरसायनं ॥
 ॥ सकृदंगान्मुनास्त्रिंशं काशीशं निर्मलं न वेत् ॥ काशीशं शीतलं स्निग्धं स्त्रिंशं नेत्ररुजापहं ॥ पित्रापस्मार
 शमनं रसवद्गुणकारकं ॥ इति काशीशमुद्दिः ॥ ॥ लवणानितथाक्षारैः सौमंजनरसैः क्षिपेत् ॥ अम्लवगुपत
 तेन दिनं घर्मे निधापयेत् ॥ तदसौर्दलिकायं त्रेदिव संपाचयेत् सुधीः ॥ कान्तपाषाणकं मुद्गरसकर्मकरं न वे
 त् ॥ इति कान्तपाषाणमुद्दिः ॥ ॥ अथ वराटिका मुद्दिः ॥ पीताभागुधितापिष्टादीर्घवृत्ता वराटिका ॥ सा
 र्द्धनिष्काशुना श्लेष्ठाहं सवर्णा विमध्यामा ॥ पादोनतिः कजारावक निष्ठापरिकीर्तिता ॥ वराटीकां जिक्वेत्तिः
 नयामाकुक्षिमवाप्नुयात् ॥ परिनामादिमूलघ्नी गुरुणीक्षयनाशिनी ॥ कडुस्मादीयनी वृक्षासेया वातकः
 फापहा ॥ रसेन्दुजारणे प्रोक्ता विडडये सुशस्यते ॥ इति वराटिका मुद्दिः ॥ ॥ मेघीक्षरिणदरदमल्लवर्गस्य
 भावितं ॥ सप्रवारं प्रयत्नेन शुद्धिमायाति निश्चितं ॥ तिक्रोम्यं हिं गुलं विद्यं रसगन्धकसंनवं ॥ मेहकुष्टहरं रु

रामः
 २

चं वल्यं मेधाग्निवर्द्धनं ॥ इति दरदमुद्दिः ॥ ॥ गोदुग्धत्रिफला मंग डवोः पिष्टं शिलाजतु ॥ दिने कंलोहजे
 पात्रे शुद्धमायाति निश्चितं ॥ शिलाजतु न वेत्ति कं कडुस्मं च रसायनं ॥ सयदोषो - राशनिहन्निवस्तिरु
 जंजयेत् ॥ इति शिलाजतुमुद्दिः ॥ ॥ सौवीरं टंकणं शंखं कंकुष्टं गैरिकं तथा ॥ एते वराटवक्त्रे ध्यानवेषु
 र्देषवर्जिताः ॥ इति उपरसशोधनं ॥ ॥ सद्यो नूनागमादाय चारये छिन्नं बुधः ॥ अथ वा कुक्कुटं वीरं कृत्वा
 मन्दिरमाश्रितं ॥ मलमूत्रं गृहीत्वे तत्संयज्य पथमाक्रिकं ॥ आलोच्य क्षारमध्याजैर्धमेत्सत्त्वार्थमादरात् ॥
 मुं वन्तिता मुवत्सत्त्वं तन्मुडजलपानतः ॥ नश्यन्ति जंगमविषाण्यशेषाणि न संशयः ॥ इति नूनागसत्त्वपा
 ननं ॥ ॥ वैक्रान्तं वज्रकन्देयं घेषयेच्च जुवाहिना ॥ माहिषं नवनीतं वसकोडं पिष्टितं ततः ॥ शोषयित्वा
 धमेत्सत्त्वमिन्द्रगोपसमं न वेत् ॥ इति वैक्रान्तसत्त्वपतनं ॥ ॥ भावितं वृण्णिं वापुं दिने कं कां जिक्वेत् नव ॥
 रं भास्वरणजैर्नीलैः सूस्कोत्थैश्च मेलयेत् ॥ तुल्यांशं टंकणं देयं शु तयैः समं पुनः ॥ महिषीमलसंमि
 श्रान् विधाया स्याथ गोलकं ॥ खराग्निना धमेत्ताडं सत्त्वं मुं वन्ति कश्चतत् ॥ सत्त्वसेवी वयस्त्रं कृतशुद्धिर्लः

नेत्सुधीः॥ इत्यत्र कसत्त्वपातनं॥ ॥ अगतिपत्रनिर्यासमर्दितं सुराणोदरे॥ गोष्ठभूस्थं घनं सा संजा
 यते जलसंतिनं॥ इत्यत्र कडावाणं॥ ॥ गुरुः पुरस्तथा लक्ष्मिणा कष्टं कणस्तथा॥ दुर्लभं सिल्लरसश्चै
 व क्षौद्रमीनसमन्वितं॥ एतत्सर्वं तु संवृण्य का गी दुग्धेन पिष्टिकाः॥ कृत्वा ध्याता खरांगारे मुक्तसत्त्वं न सं
 शयः॥ पाषाणमृत्तिकादीनि सर्वलोहगता निव॥ अन्यानि मानि साध्या निव्योमसत्त्वस्य का कथा॥ मं
 त्रोपरसगो अतिरसे तत्सत्त्वयोजनं॥ कर्तव्यं तद्गुणाधिक्यं उक्तं त्वमनीष्मता॥ इति सत्त्वपातनं॥ ॥
 अथ मणिशोधनमारणं॥ मुद्रसंज्ञेन माणिक्यं जयंत्यामौक्तिकं तथा॥ विदुमंजुरवेगे निताशमो दुग्ध
 मस्तथा॥ पुष्परागं वसन्धानै कुलत्थकाथ संयुतैः॥ तण्डुलीयजलैर्वज्रं नीलं नीलीरसेन च॥ रोचनामि
 श्रुगोमेदो वैदुष्यं त्रिफलाजलैः॥ इति मणिशोधनं॥ ॥ रकुवडावसं पिष्टैः शिलागन्धकतालकाः॥ व
 ज्रं विदुमरत्नानि म्रियतेष्ट पुष्टैः खलु॥ मुक्ताविदुमवजेतु वैदुष्यं स्फोटिकादिकं॥ मणिरत्नं वसंशीशं क
 र्वायं स्वादुलेखने॥ वसुधंधारणातं तु पापालक्ष्मीविद्यापहं॥ २०॥ ॥ इति श्रीवैद्यनाथतनमशालि

रामः
 १०

नाथविरचितेरसमंजरीतं त्रेउपरसशोधनमारणसत्त्वपातनमणिमारणकथनं नाम तृतीयो ध्यायः
 ॥ ॥ अथ विषलक्षणविषपरिहारकथनं॥ अष्टादशविधं प्रोक्तं विषतत्त्वं रजं बुधैः॥ कालकूटं मयूरा
 ख्यं विन्दुकं सक्तुकं तथा॥ बालुकं वत्सनं वंशं खनात्रं सुमंगलं॥ शृंगाकर्कटकं मुस्तकं र्दमं पुष्करं शिः
 खी॥ हरिडं हारितं वक्रं विषं हलाहलाक्षयं॥ घनरूक्षं च कठिनं त्रिनांजनसमप्रभं॥ कन्दाकारं समाख्यातं कर
 कूटं महाविषं॥ मरानं मयूराख्यं विन्दुमद्विन्दुकं स्मृतं॥ वित्रमुत्पलकं दानसक्तुकं सक्तुमद्भवेत्॥ बालुकं वाः
 लुकाकारं वत्सनागं वपाणुरं॥ शंखनात्रं शंखवर्णं शुभ्रवर्णं सुमंगलं॥ घनं गुरुं च निविडं शृंगाकारं च शृंगीकं॥
 मर्कटकं पिबर्णं तं कर्दमं कर्दमप्रभं॥ मुस्तकं मुस्तकाकारं सितं पीतं च कर्दमं॥ पुष्करं पुष्कराकारं शिखीशिः
 खीशिखाप्रभं॥ हरिडं वरुणं हरिडात्रं हरितं हरितं स्मृतं॥ वक्राकारं नवेवक्रं नीलवर्णं हलाहलं॥ बाह्याणः पाणुरस
 त्रक्षत्रियो रक्तवर्णकं॥ वैश्यः पीतप्रभः शूद्रः कृष्णो निन्दितः स्मृतः॥ बाह्याणो दीयते रोगे क्षत्रियो विषमक्षणे
 ॥ वैश्यो वा विषु सर्वेषु सर्वदद्यात् शूद्रकं॥ इति विषलक्षणं॥ ॥ अथ विषसेवाः॥ विषस्य लक्षणं प्रोक्तं पुथ

मेवावस्यते॥ शरद्वीयावसन्नेषुवर्षासुवप्रदीयते॥ वतुर्मासैहरेडोगान्कुल्लुकादिकान्यपि॥ प्रथमेसार्धवी
मात्राद्वितीयेसर्वघटयं॥ तृतीयेव वतुर्थेवापचमेदिवसेतथा॥ घट्टेवसप्रमेवाधिकमवृद्धाविवर्द्धयेत्॥ सप्तसर्व
यमात्रेण प्रथमं सप्तकं नयेत्॥ क्रमहान्यातथानेयं द्वितीये सप्तके विषं॥ यवत्रयविषं देयं तृतीये सप्तमे क्रमात्॥
वृद्धाहान्यावदातयां वतुर्थे सप्तके तथा॥ यवमात्रं गुप्तेस्त्वस्यो गुंजामात्रं तु कुर्वन्॥ अशीतिर्यस्य वर्षाणि वसुव
र्षाण्यस्य च॥ विषंतस्मै न दातयां तद्वत्तं दोषकारकं॥ दातयां सर्वरो गेषु घृताग्निनिहिताग्निनि॥ श्रीराग्निनिप्र
सुक्तं वरसायनरतेनरे॥ वृद्धवर्षप्रधाने हि विषकल्पं समाचरेत्॥ पथैः स्वस्थमनानूत्वा तदा सिद्धिर्न संशयः
॥ इति विषसेवा॥ ॥ मात्राधिकं यदा मर्त्यः प्रमादाद्भक्षयेद्विषं॥ अष्टौ वेगान्न दायेत् जायते तस्य देहिनः॥ संतापे
प्रथमे वेगे द्वितीये वेपथुर्न वेत्॥ दाहो वेगे तृतीये स्याच्चतुर्थे पतनं नुवि॥ फेनं तु पंचमेवेगे घट्टे स्तब्धप्रज्ञं जनं॥
जर्जरं सप्तमे वेगे मरणं चाष्टमे कुवं॥ विषवेगानिति ज्ञात्वा मंत्रं तत्रैविनाशयेत्॥ साधकानां हि तार्थाय सदा शिवमुखो
ऋतः॥ सर्वविषविनाशार्थं प्रोच्यते मंत्रमुत्तमं॥ ॐ नमो नवत श्रीघोणे हरहरदरठपरपरठतरतरठवरवरठवधवध

रामः
११

लः लः लां लां हरहरठननसरठरां रां स्त्री स्त्री जीं जीं नगवति श्रीघोणे थः पः यः सं सं सं सं वरवरठरसः घेत राव
ररूये जीं जीं जीं वरविहडुमं मानुषयोगक्षमं वदशेषरिठः ठः ठः त्वाहा॥ ॥ विद्या स्मृतिमात्रेण पुनश्चागुह्यका
दयः॥ सप्तजप्तेन तोयेन प्रोक्षयेत्कालोदितं॥ उन्निष्ठतिसवेगेन शिखावधेन कारयेत्॥ त्रिमंत्रितेन शंखेन दुन्दुः
र्षिं बाधयेद्यदि॥ देशान्तरशरीरस्थं निर्विघ्नं कुरुते स्तणात्॥ विषं दृष्ट्वा यदा मंत्री मंत्रमावर्तयेत्सुधीः॥ याति निर्वि
घतां दृष्ट्वा अपि नारशतानिव॥ गोघृतेन पीत्र हरते विविधं गारलं यमेत्॥ वन्धा कर्कोटिसकलं विषदोषमनीत्रि
बु॥ मूरत्नीलं विकारसुरनि प्रोक्तो नास्त्राग्रे स्पृशमात्रकं॥ हरते विषसामर्थ्यं शीघ्रं यत्स्पर्शते बुधैः॥ तुल्येन टंकणे
नेव प्रियते येषाणां द्विषं॥ अतिमात्रं यवानुक्तं तदा ज्यं टंकणं पिवेत्॥ तण्डुले ये ययसि स्निग्धं काये निशि स्थितं॥
गोमूत्रे च विषं ग्राह्ययोगे योगविशारदैः॥ न दातयां न प्रोक्तयां विषं वा देकदा वन॥ आचार्येण तु प्रोक्तयां शिष्यप्र
त्ययकारकं॥ ३॥ ॥ इति श्रीपण्डितवैद्यनाथतनयशालिनाथविरचिते रसमंजरीतंत्रे विषजक्षणाविषपरिहारकः
धनं नाम वतुर्थेऽध्यायः॥ ॥ अथाष्टधा तु शोधनमारणा माह॥ हेमादिलोहकीटान् शोधनं मारणं गुणं॥ वक्ष्ये सं

प्रत्यययोगं यथागुरुमुखोक्तं ॥ तैलं तत्रैव गवां मूत्रे कोलस्थे कांजिके तथा ॥ तस्मात्तस्मानिधिंवेतडावेडावेतुस
 त्रधा ॥ स्वर्णदिलोरुपात्रान् शुद्धिमायात्मसंशयः ॥ ॥ अथपृथक्शोधनमारणमारु ॥ निवारनालगोमूत्रलव
 णसारबुक्रकाः ॥ त्रिफलानुंगशेफालिदध्यासमधुशर्करा ॥ डबान्येतानिबोक्तानि विषद्विधितुशोधने ॥ मृत्ति
 कामानुलुंगान्नः पंचवासरजावितं ॥ सप्तमलवाणं हेमशोधयेत्पुटपाकतः ॥ ॥ इति हेमशोधनं ॥ ॥ शुद्धसूत्रं स
 मं हेमखले कुर्याच्च गोलकं ॥ दुर्घाधोगन्धकंदत्वा सर्वतुल्यं निरुद्धव ॥ त्रिंशद्गुणतुल्यं देया पुनश्चैव वतुर्दश ॥ नि
 रुद्धं जायते न स्म गंधो देयं पुनः पुनः ॥ ॥ अन्यच्च ॥ कृत्वा कंठकवेधीनि स्वर्णपित्राणिलेपयेत् ॥ तुंगामुनस्मस्त
 तेन म्रियते दशनिःपुटैः ॥ ॥ अन्यप्रकारः ॥ रसस्य न स्म नावाध रसेनालेपयेदलं ॥ हिंगुहिंगुलसिन्दूरशिलासाम्ये
 न लेपयेत् ॥ स्वर्णपत्रगैरिकपिष्टं कैः लिप्त्वा तत्र कृत्वा कांचनारक्षाधेक्षयेत् ॥ न स्म नवति सत्त्वं तत्तत्क्षणतः ॥ संमघ
 कांचनडावैर्दिनं कृत्वा धगोलकं ॥ तत्राणुस्य तले धृत्वा न स्म नापूरयेद्दृढं ॥ अग्निं प्रज्वालयेत्ताडं द्विनिशि स्वांगशी
 तलं ॥ उद्धृत्य सावशेषं वे पुनर्देयं पुनर्द्वयं ॥ अनेन विधिना स्वर्णं निरुद्धं यायते मृते ॥ एतदसायनं वल्यं वृत्तं शीतस

रामः
 १२

यादिजित ॥ ॥ अथान्यप्रकारः ॥ गलितस्य सुवर्णस्य षोडशं शेन सीसकं ॥ योजयित्वा समुद्धृत्य निम्बुनीरेण मर्द
 येत् ॥ तद्तालकसमं गन्धं पूर्णं दद्यादुपर्यधः ॥ शरावसं पुटे धृत्वा पुटे द्विंशति नोत्पलैः ॥ एवं मुनिपुटे हेमनोत्थातुं प्र
 वते पुनः ॥ ॥ अन्यच्च ॥ माक्षिकं नागवूर्णं विष्टावाकर्सेन च ॥ हेमपत्रं पुटे नैव म्रियते क्षणमात्रतः ॥ कषायं तिक्त
 मधुरं सुवर्णं गुरुलेखनं ॥ रुधिरसायनं वल्यं वस्तुषां कान्तिदं मुनं ॥ आयुर्मेधावयः स्तेयं चाग्निं शुद्धिस्मृतिमुदं ॥ क्ष
 योन्मादगदातनां शमनं परमुच्यते ॥ इति सुवर्णमारणं ॥ ॥ जागेन क्षारराजेन डावितं शुद्धतारकं ॥ तस्य पत्रं यतु
 त्रिंशं जागे कं शुद्धतालकं ॥ मर्द्यं जा म्बीरजैर्डावैः तालपत्राणिलेपयेत् ॥ नृत्वा त्रिनिःपुटैः पायां पंचविंशद्वनोत्पलैः ॥ म्रि
 यते नात्र संदेहो गन्धो देयः पुनः पुनः ॥ ॥ अन्यच्च ॥ विषायपिष्टं सुतेन तालकस्याधमे लयेत् ॥ तालगन्धं समं पश्चात् मर्द
 येत् निम्बुकडवैः ॥ द्वित्रैः -- पुटे रसं योजयेत्तदसादिषु ॥ ॥ अन्यच्च ॥ स्वर्णमाक्षिकगन्धास्य समं नागंतु कारयेत् ॥ अ
 र्कक्षीरेण संयेद्य रोषपात्रे प्रलेपयेत् ॥ पुटे नात्रावयेत्तारं मृतं नवति निश्चितं ॥ शीतं कषायमधुवातपुकोपनाशनं
 ॥ दीपनं बलकृत्तिगन्धं गुरुजीर्णविनाशनं ॥ आयुष्यं दीर्घरोगघ्नं रंजनं लेखनं समं ॥ इति तारमारणं ॥ ॥ न विषं विषमि

ताङ्गस्तामुतु विषमुच्यते ॥ एको दोषो विद्येतामेतद्वै दोषाः प्रकीर्तिताः ॥ नमो मूकविद्याहश्चिद्वैदकेन वन्नय ॥ अरु
 विष्णुन सन्नाय इति दोषा विषो यमाः ॥ तस्मादि मुहं सुग्राह्यं तां प्रो ग पुशान्नये ॥ सैन्धवेन वज्रि दुग्धेन तां प्रपत्र विलेः
 पयेत् ॥ अग्नौ संताप्य निर्गुली रसे सिक्तं तु सप्रधा ॥ मुह्य कषत्र वेद्येवं अल्लमुच्चिर्न वेद्भुवं ॥ अथान्य प्रकारः ॥ गोमूत्रेण
 पवेशामेतामुपात्रं दद्यानिना ॥ शुद्धतेनात्र संदेहो मरणं वाप्यथोच्यते ॥ इतितामुशोधनं ॥ सूतमेकं द्विधा गन्धं यामक
 न्या विमर्दितं ॥ द्रयोस्तुल्येतामुपात्रे स्थाली गर्भनिरोधयेत् ॥ सम्यग्मल्लवणैः सार्द्धं पाश्चैतस्मिन्निधाय च ॥ वनुर्यामं च
 वेबुल्यां पात्रपृष्ठे सगोमये ॥ पुनः पुनर्जलं देयं स्वांगशीतं विदूषयेत् ॥ मृतमेवं न संदेहः सर्वरोगेषु योजयेत् ॥
 अथान्य प्रकारः ॥ वनुर्यां शो न सत्तेन तां प्रपत्राणिलेपयेत् ॥ अल्लपित्रं द्विगुणितं उर्द्ध्वो दापयेद्वलिं ॥ वांगेरी कल्कं
 जेतद्ग्राण्डे यामं पवेद्भुवं ॥ नस्मी नूतं तां मुपात्रं सर्वरोगेषु योजयेत् ॥ अथान्य प्रकारः ॥ जंबीर रससंविष्टं रसगन्धकले
 पितं ॥ सुखपत्रं सरावस्थं त्रिपुटे र्मान्निपं वतां ॥ तां प्रति क्रोस्म मधुरं कषायं पीतलं रसं ॥ कफपित्रं क्षयं पाण्डु कुष्ठं हंति
 रसायनं ॥ नाशयेद्गुलमशानि वृक्षमिंद्रोशानि र्चया ॥ इतितामुमारणं ॥ राजरीतिस्तथा घोषं तां प्रवन्मारयेत्पृथक् ॥

रामः
 १३

तां प्रवक्षो धनं तेषां तां प्रवक्षुण्णकारणं ॥ इति स्वर्णपित्रं लिङ्गं मारणं ॥ नागवंगो वगलितो रवि दुग्धेन स्वेदयेत् ॥ त्रि
 वारं मुद्रिमायातः सच्छिडे हं विकारुर ॥ इति नागवंगशोधनम् ॥ त्रिभिः कुंजपुटैर्नागो वा सारस विमर्दितं ॥ सशि
 लो न स्यातामेति तदसः सर्वमेहजित् ॥ अथान्य मतं ॥ नुर्जंगवल्या गस्त्रिष्णु पिष्टापत्रं विलेपयेत् ॥ तत्र संविदुतेना
 गे वासा यामार्गं संनवान् ॥ क्षारान्विमिश्रयेत्तत्र वनुर्यां शंयु रूक्तिः ॥ पहरं पावयेद्बुल्यां वासा दद्याव च दितं ॥ त
 त्र उद्धृत्य शूलं वासानी रैर्विमर्दयेत् ॥ पुटे पुनः समुद्धृत्य तत्रैव परिमर्दयेत् ॥ एवं सप्तपुटैर्नागः सिद्धं रं जायते दु
 वं ॥ तारस्य रं जतो नागो वातपित्रकफघ्नः ॥ ग्रहणी कुष्ठ गुल्मा शोषा शोष विषाघ्नः ॥ इति नागमारणं ॥
 आनीरं शोधयेदादौ दावयेद्दण्डिकान्नरैः ॥ अथामार्गं चतुर्थं शं वूर्णं तं मेलयेत्ततः ॥ स्थूला गुया लोहदर्श श
 मैस्तदवबालयेत् ॥ यावद्भस्मत्वं मायाति तावन्मर्षव पूर्ववत् ॥ तत एकीकृतं सर्वं नजेदंगारवर्णिता ॥ नूतनेन शरावे
 ण रोधयेदन्तरे त्रिषक् ॥ पञ्चात्री युग्मिना यक्का वंगो न स्य प्रवेद्भुवं ॥ अथान्य प्रकारः ॥ वंगं सतालं मर्कस्य पिष्टा
 दुग्धेन तं पुटेत् ॥ शुष्काश्च नवैः कल्कैः सप्रधा न स्य तां प्रजेत् ॥ वंगस्त्रिक्रोस्म को रूक्षं ईष्यतां प्रकोपनः ॥ मेहस्त्रे

रामः
१४

0

पाण्डुत्वमेहनुत् ॥ यवस्यगुरुवसुधं स्वरमेदोगदायहं ॥ आयुः प्रदंवीर्यकरं वतेजः कामप्रदं वल्यमरोगकं च ॥
 श्रयः समानं नहि किं विदुः स्यादसायनं श्रेष्ठं तमं हि जातौ ॥ इति लोहमाराणं ॥ ॥ कुष्माण्डतिलतैलश्च साधानं राजिकां
 तथा ॥ मद्यमस्त्रं संवेद्य जेजोहस्यसेवकः ॥ नाश्रीयात्कदलीकन्दं कांजिकं करमर्दकं ॥ करीरुं कालवेत्तं च घट्टका
 राणि वर्जयेत् ॥ ये गुणमारिते मुण्डे जेगुणमुण्डकिदके ॥ तस्मात्सर्वत्र मण्डरं रोगशान्त्यै प्रयोजयेत् ॥ ससैव्यमुत्रमं
 कीटं मध्यं चाशीतिवार्धिकं ॥ अधमं बहिर्वर्षीयं ततो हीनं विषायहं ॥ दुग्धासकाद्यैर्मलमायसन्तु गोमूत्रनिर्वापि
 तमष्टवारं ॥ विदूर्णलीढं मधुना विरेण कुं नाह्वयं पाण्डुगदं निहन्ति ॥ ॥ किदादशगुणं मुण्डं मुण्डात्रीक्ष्णं शतान्वि
 तं ॥ त्रीक्ष्णं स्रग्गुणं कान्तं न सणाकुत्रे गुणं ॥ ॥ इति श्रीपण्डितवैद्यनाथमुतशालिनाथविरचिते रसमंजरीतंत्रे
 णादिधातुशोधनमाराणकथनं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ॥ क्षीरासोरुत्थितं देवं पीतवस्त्रं चतुर्भुजं ॥ वन्दे धन्वतरि नित्यं
 नानागदनिसूदनं ॥ यथागुरुमुखाङ्गुत्वास्वान्नूतश्च योरसः ॥ रसः संप्रोच्यते वात्र व्याधिनाशहेतवे ॥ मुक्ते कंरस
 वैद्याहं लानपूजां यशःश्रियं ॥ तृणकाष्ठौघविषैः कोलननेवाकयर्दिकं ॥ मेकादशय रोगस्य यो योगो मुनिभिः क

रामः
 १५

रु४

तः ॥ तंतं योगसमायुक्तं त्रिषक्तं प्रयोजयेत् ॥ मात्राधिकं न सेवेतरसं वा विषमौघधं ॥ व्याधिद्वयं च कोष्ठं च वीर्य
 मात्रां प्रयोजयेत् ॥ रसं वज्रं हेमतारं नागं लोहं च ताम्रकं ॥ तुल्यांशं मारितं योज्यं मुक्तमाक्षिकविदुमं ॥ शंखं च तुल्यं तु
 ल्यांशं सत्राहं वित्रकडवैः ॥ मर्दयित्वा विदूर्णाध तेन पूर्णं विराट्कं ॥ टंकणं रविदुग्धेन पीत्वा सम्यग्विमर्दयेत् ॥ मृ
 द्वाण्डे तं निरुध्वाध सम्यगजपुटे पवेत् ॥ आदाय पूर्णं यत्सर्वं निर्गुण्याः सप्तजीवना ॥ आर्दकस्य डवैः सप्तवित्रकस्यै
 कविंशतिः ॥ डवैर्नाभ्यंततः शोध्यं देयं गुंजाचतुष्टयं ॥ क्षयरोगं निहत्यामुसाध्यासाध्यं न संशयः ॥ योजयेत्पिप्पली
 सौंडैः सद्यैर्मरिचैश्च वा ॥ महारोगाष्टकेकासेज्वरे स्वासे शतिसारके ॥ घोहलीरत्नगर्भेऽयं योगवाहेनियोजयेत् ॥
 ॥ इति गर्भघोहलीरसः ॥ ॥ स्यादसेन समं हेममौक्तिकं द्विगुणं नवेत् ॥ गन्धकश्च समस्तैरसं पदं सुतं कणं ॥ सर्वैः
 तज्जोलकं च कांजिकेनावशोषयेत् ॥ नाण्डेलवणचूर्णे विषवेद्यामयतुष्टयं ॥ मृगांकसंज्ञको जेयो रोगराजनिह
 न्नः ॥ रसस्य नस्य नाहेमनस्मीकृत्य प्रयोजयेत् ॥ गुंजाचतुष्टयं वास्य मरिचैर्नस्येद्विषकं ॥ पिप्पली वित्रकैर्वापि
 मधुना लेहयेदुधैः ॥ पथ्यं सुलघुमांसेन प्रायेण स्य प्रयोजयेत् ॥ दध्याज्यं गव्यं तक्रं वा क्षीरं वा ज्यं प्रयोजयेत् ॥ व्यं

जनैर्घृतयकैश्च नातिशारैरहिं गुकैः ॥ एलाजाजीमरीचैस्तु संस्कृतैरविदाहिभिः ॥ वृन्ताकतैलविल्वानिकारवेत्तुं वर्ज-
 येत् ॥ स्त्रियं परिदरेदूरं कोपं वापि परित्यजेत् ॥ वल्लीतुवरिकानाम तन्मूलं काथयेत्पलं ॥ तत्काथं पाययेत्तात्रो-
 कदुत्रिकसमन्वितं ॥ वलामूलीयवासपारव्याता तन्मूलं काथयेत्पलं ॥ कदुत्रयसमायुक्तं पाययेत्काशशान्तये
 ॥ ईषड्विंशसमायुक्तं काकजंगलमूलमेव च ॥ नक्षयेत्ययनो ज्येष्ठसर्ववन्निप्रशान्तये ॥ मार्कवीपत्रचूर्णस्य गुटि-
 कां मधुना कृते ॥ धारयेत्सततं वक्त्रे पुटुकी विसृजनाशिनी ॥ छागमांसं घयः छागं छागसर्पिः सनागरं ॥ सांगोपसेः
 वाशयने छागमध्ये तु यक्ष्मकं ॥ मलायतं वलं पुंसां शुक्राय तं तु जीवनं ॥ श्रुतो विशेषात्संलक्ष्येद्यस्मिन्नेमले रेतसी ॥
 इति मृगांकरसः ॥ ॥ पलं कपर्दचूर्णस्य पलं पारदगन्धयोः ॥ माषाद्यौटंकणस्यैव तज्जंवीराद्विर्विमर्दयेत् ॥ पुटु-
 केशवन्नाम्ना लोकनाथोऽयमुन्नमो ॥ मते कुशंरुक्मिन्नमन्या नो गानक्षयं नयेत् ॥ पुष्टि वीर्यपुसा दोयं कान्ति लावण्य-
 दः परः ॥ कान्ति लोके श्वरो दीशो नृणां शंभुमुखो मतात् ॥ इति लोकनाथरसः ॥ ॥ रसस्य नस्मना हेमपादांशे नैव क-
 ल्पयेत् ॥ द्विगुणं गन्धकं दत्त्वा मर्दयेच्चित्रकामुना ॥ वराटकांश्च संपूर्य टंकणेन विरुध्य च ॥ जाले चूर्णं प्रक्षिपेत्ततः

रामः
 १६

क्षिप्त्वा रुन्धीत मृगमये ॥ शोषयित्वा पुटे कृते दिनात्तेव वनोत्पलैः ॥ स्वांगशीतं समुद्धृत्य चूर्णयित्वा सुधारयेत् ॥ एष लो-
 केश्वरो नाम पुष्टि वीर्यविवर्धनं ॥ गुंजावतुष्टयं वाजुपिपली मधुसंयुतं ॥ खादयेत्परया नक्त्या लोकेशे सर्वदेशिनि ॥
 मृगकाश्येऽग्निमांसे वकाशे पित्ते स्वरक्षये ॥ मरिचैर्घृतसंयुक्तैः पुदातयो दिनत्रयं ॥ लवणं वर्जयेत्तत्र साज्यं च दधिः
 नोजयेत् ॥ एकविंशदिनं यावन्मरीचं सघृतं पिवेत् ॥ पथ्यं मृगांकरवक्त्रेयं शयीतो ज्ञानपादतः ॥ ये मुक्ता विद्यमानतैः
 क्षय रुजा व्यासाश्च ये मानवा ये पाण्डुत्वहताः कुर्वैद्यमुदिता ये शोषितो दुर्बुजः ॥ ये तन्नाविविधैर्ज्वरैर्जुममदोन्मादैः पु-
 मादंगता स्त्रेशक्ता विगता मया ह परया तु पोदली सेतया ॥ इति लोकेश्वरपोलीरसः ॥ ॥ रसं न स्पृशेत्तत्र यो नागा नागैकं
 हेमनस्पकं ॥ मृततामुस्य नागैकं शिलागन्धकतालकं ॥ पुतिजागद्वयं मुद्धमेकी कृत्वा विचूर्णयेत् ॥ वराटपूरयेत्तेन
 मृजाक्षीरेण टंकणं ॥ विद्धातेन मुखं रुद्धा मृजाले तं निरोधयेत् ॥ शुष्के गजपुटे पाच्यं चूर्णयेत्स्वांगशीतलं ॥ रसो राज-
 मृगांको पित्ततुर्बुजः समापहं ॥ दशानिः पिपलीसोऽर्धं विशमरिचकैरथ ॥ सघृतैर्दपयेद्वाथ वा नक्षेत्र्योद्भवे सये ॥
 इति राजमृगांकोरसः ॥ ॥ मुद्धसूतसमंगन्धं मृतस्वर्णं तु तालकं ॥ पुत्येकं सूततुल्यं स्यात्सूतार्धं मृतलोहकं ॥ लोहा

२७
 १५
 १०
 ७
 ०
 ५
 १०
 १५
 २०
 २५
 ३०
 ३५
 ४०
 ४५
 ५०
 ५५
 ६०
 ६५
 ७०
 ७५
 ८०
 ८५
 ९०
 ९५
 १००
 १०५
 ११०
 ११५
 १२०
 १२५
 १३०
 १३५
 १४०
 १४५
 १५०
 १५५
 १६०
 १६५
 १७०
 १७५
 १८०
 १८५
 १९०
 १९५
 २००
 २०५
 २१०
 २१५
 २२०
 २२५
 २३०
 २३५
 २४०
 २४५
 २५०
 २५५
 २६०
 २६५
 २७०
 २७५
 २८०
 २८५
 २९०
 २९५
 ३००
 ३०५
 ३१०
 ३१५
 ३२०
 ३२५
 ३३०
 ३३५
 ३४०
 ३४५
 ३५०
 ३५५
 ३६०
 ३६५
 ३७०
 ३७५
 ३८०
 ३८५
 ३९०
 ३९५
 ४००
 ४०५
 ४१०
 ४१५
 ४२०
 ४२५
 ४३०
 ४३५
 ४४०
 ४४५
 ४५०
 ४५५
 ४६०
 ४६५
 ४७०
 ४७५
 ४८०
 ४८५
 ४९०
 ४९५
 ५००
 ५०५
 ५१०
 ५१५
 ५२०
 ५२५
 ५३०
 ५३५
 ५४०
 ५४५
 ५५०
 ५५५
 ५६०
 ५६५
 ५७०
 ५७५
 ५८०
 ५८५
 ५९०
 ५९५
 ६००
 ६०५
 ६१०
 ६१५
 ६२०
 ६२५
 ६३०
 ६३५
 ६४०
 ६४५
 ६५०
 ६५५
 ६६०
 ६६५
 ६७०
 ६७५
 ६८०
 ६८५
 ६९०
 ६९५
 ७००
 ७०५
 ७१०
 ७१५
 ७२०
 ७२५
 ७३०
 ७३५
 ७४०
 ७४५
 ७५०
 ७५५
 ७६०
 ७६५
 ७७०
 ७७५
 ७८०
 ७८५
 ७९०
 ७९५
 ८००
 ८०५
 ८१०
 ८१५
 ८२०
 ८२५
 ८३०
 ८३५
 ८४०
 ८४५
 ८५०
 ८५५
 ८६०
 ८६५
 ८७०
 ८७५
 ८८०
 ८८५
 ८९०
 ८९५
 ९००
 ९०५
 ९१०
 ९१५
 ९२०
 ९२५
 ९३०
 ९३५
 ९४०
 ९४५
 ९५०
 ९५५
 ९६०
 ९६५
 ९७०
 ९७५
 ९८०
 ९८५
 ९९०
 ९९५
 १०००

ईमृतवैक्रान्तं मर्दयेद्गङ्गाजैर्द्वैः॥ पर्यटीरसवत्याद्यं ब्रूणिर्निजावयेत्सुथक्॥ सिगुवासकनिर्गुणरीववासोमान्निर्गु
 गजैः॥ सुद्रामुण्डिजयेत्याश्च मुनिवास्यातितिक्रजैः॥ कन्याडावैश्वसंजाद्यं प्रतिडावैस्त्रिधात्रिधा॥ रुद्धालघुपुटेपा
 न्यं नूधरेतंसमुद्धरेत्॥ ततो नवज्वरे दद्यात्माषमात्रं रसस्य तु॥ कृष्णाधान्यकसंमिश्रमुद्धृत्तद्विज्वरो नवेत्॥ अयं
 रत्नगिरिर्नाम रसो योगस्य बाहकः॥ इति ज्वरे रत्नगिरिरसः॥ ॥ तुल्यांशं ब्रूणयेत्तद्वन्त्रे पिप्पली हिङ्गुलो विषं॥ द्विगुं
 जो मधुना देयो वातज्वरसमाप्तये॥ इति हिङ्गुले श्वरः॥ ॥ पारदं रसकं तालं तुल्यं कण्ठगन्धकं॥ सर्वमेतत्समं शु
 द्धं कालवेल्हारसैर्दिनं॥ मर्दयेत्त्रेन कल्केन तामुपात्रोदरं लिपेत्॥ अंगुला र्द्धमात्रेण तं यवेत्तिकता कृये॥ यंत्रे
 यावत्पुटमेव वीहयेत्तस्य पृष्ठतः॥ ततः सुशीतलं ग्राह्यं तामुपात्रोदरा निषक्॥ शीतलं जीरसो नाम ब्रूणयेन्म
 रिचैः सह॥ माघैर्कपर्णखलेन नक्षये न्नाशयेत्ज्वरं॥ त्रिदिने विषमं तीव्रमेकद्वित्रिचतुर्थकं॥ इति शीतलं जी
 रसः॥ ॥ सुशूले च परिनामने॥ मन्दानले गुरुण्यं च ज्वरे वेगे तिसारजे॥ वारैर्कं च समं देयं पु
 देयो वा द्विवारकं॥ अत उर्ध्वं न दातव्यं पु वृद्धे च महागदे॥ अयं प्राणेश्वरो नाम प्राणिनां प्राणदायकः॥ प्राणनिर्गम

रामः
 १७

कालेषु यदायं तालुसंगतः॥ गतायुः परमायुः स्यादिति दं शिवनाभितं॥ दद्यान्नवज्वरे तीव्रे सोमवारिपिवेद
 तु॥ शीतज्वरे दाहपूर्वे गुल्मे शूले त्रिदोषजे॥ बाह्वितं नो जनं दद्यात्कुर्वाद्युन्दनलेपनं॥ तापो डेकस्य शमनं वा
 लाजायणागामनैः॥ नवेत्तं नात्र संदेहः स्वास्थ्यं चलनतेनरः॥ इति प्राणेश्वरो रसः॥ ॥ शुद्धसूतं समं गन्धं लोहं
 चानुबसीसकं॥ मरिचं पिप्पली विष्वं समं जागेन ब्रूणयेत्॥ अर्द्धजागं विषं दत्वा मर्दयेद्दासरक्षयं॥ अंगुलं वेरासु
 यानेन दद्यात्तुं जाह्वयं निषक्॥ नवज्वरे महाघोरे वा ते संग्रहणी गदे॥ नवज्वरे नसिंहोयं सर्वरोगेषु योजयेत्॥ दू
 तिनवज्वरे नसिंहो रसः॥ ॥ शंभोः कण्ठविनूषणं समं तं कण्ठं कण्ठगन्धं शुद्धब्रूणं समं समं॥ सूता द्विगुणं कंदं
 दन्ती बीजं सुशोषितं॥ सैन्धवं मरिचं विंशं तद्वत्समं शर्करा पिब॥ प्रत्येकं सूतं तुल्यं स्यात्तन्मीरैर्मर्दयेद्दिनं॥ द्विगुं ज
 सप्ततो येन वातश्लेष्मज्वराय हं॥ शीतारिरसनामायं शीतज्वरहरः परः॥ इति शीतारिरसः॥ ॥ पिष्ट्वा तालकमे
 तदर्धममलं शम्बूकं ब्रूणं क्षिपेत्तद्वत्वाचापिनवांशकं सुशिषि ग्रीवंपुनः पेययेत्॥ कोमारी रसमर्दि-गजपुटे
 शीतं ततो गृह्यते गृहीयाज्वरनाशये विषु - - खलेन संयोजितं॥ रक्तिकैका सुखलेन रसश्चिन्नामणिः स्मृतः॥

शीतज्वरेषु दातव्यं लघने च विशेषतः ॥ इति अन्यमते शीतज्वरं जीरसः ॥ ॥ नागैकं रसराजस्य जागस्यार्धेन माक्षि
 कं ॥ नागद्वयं शिलायाश्च गन्धकस्य त्रयो मताः ॥ अष्टादशतान् शुक्लं तु त्वं स्याद्भाग्यं चकं ॥ नल्लातकास्त्रयो नाः
 गाः सर्वमेकत्र दूर्णयेत् ॥ स्नुही क्षीरे स्नुदं कृत्वा दृढे मृण्मयं नाजने ॥ विधाय सुदृढं मुडां पवेशाम वतुष्टयं ॥ स्वां
 गशीतं समुद्धृत्य खल्लयेत् सुदृढं पुनः ॥ गुंजा वतुष्टयं वास्य पर्णखण्डे न दापयेत् ॥ रसराजः पुसि कोश्यं अष्टज्व
 रनिवारणं ॥ घातः काले प्रमुक्तो थपथ्यं तक्रोदनं हितं ॥ नागेन तुल्यसंयुक्तं चतुर्थकनिवारणं ॥ इति ज्वररसरा
 जरसः ॥ ॥ रसहिं गुल्गन्धं बजैपालं मर्दितं त्रिभिः ॥ दन्ती क्वाथेन संगृह्य शीतज्वरहरः स्मृतः ॥ आडकस्य रः
 सेनैव दापयेत् क्रिकाद्वयं ॥ शीतज्वरं महाघोरं याममात्रेण नाशयेत् ॥ शर्करादधितं च पथ्यं देयं प्रयत्नतः
 ॥ शीततोयं पिवेच्चानु इक्षुमुगारसो हितः ॥ शीतज्वरसो नाम सर्वज्वरकुलान्नकः ॥ इति द्वितीयशीतज्वरं जीरसः
 ॥ ॥ सूतगन्धं विषं तुल्यं धूर्तवीजं त्रिभिः समं ॥ चतुर्णां द्विगुणं योषं चूर्णं गुंजाद्वयं हितं ॥ ज्वीरकस्य मज्जा
 निराडकस्य द्वैर्युतः ॥ महाज्वरां कुशो नाम अष्टज्वरनिहन्तनः ॥ एकाहिकं द्वाहिकं च त्र्याहिकं च चतुर्थ

रामः
 १८

कं ॥ विषमं च त्रिदोषोत्थं हन्ति सत्यं न संशयः ॥ व्यायामं च वायं च स्नानं च क्रमणानि च ॥ ज्वरमुक्तो न सेवेत् यावन्नवः
 लवान्नवान् ॥ इति प्रथमज्वरां कुशोरसः ॥ ॥ शुद्धसूतं तथा गन्धं मृतां च विषसंयुतं ॥ समं तन्मर्दयेत् तालमूलीनी रैश्च
 हं बुधः ॥ पूरयेत् कुपिकातेन मुदयित्वा थशोषयेत् ॥ सप्तनिर्मृत्तिका वस्त्रैर्वेष्टयित्वा थशोषयेत् ॥ पुटेत् कुपिकातेन मुद
 यित्वा थशोषयेत् ॥ सप्तनिर्मृत्तिका वस्त्रैर्वेष्टयित्वा थशोषयेत् ॥ पुटेत् कुम्भप्रमाणेन स्वांगशीतं समुद्धरेत् ॥ गृहीत्वा कू
 पिकामध्वा न्मर्दयेद् दिनमेकतः ॥ अजाजी वित्रकं हिं गुस्वर्जिकाटं कणं च येत् ॥ गुग्गुलुः पंचलवणं यवक्षारो यमानि
 काः ॥ मरिचं विषली वै व प्रत्येकं रसमागतं ॥ एषां कषायेण पुनर्जविद्येत् सप्तधा तये ॥ नागवल्ली रसं युक्तः पंचगुंजो
 रसेश्वरः ॥ सिद्धैः सम्यक् युक्तो यं सन्निघातगिरौ पविः ॥ ह्रीरुगुल्मेषु वातेषु मूले च परिनामजे ॥ मन्दा नले गृह्णं च
 ज्वरे वेगेति सारजे ॥ वारैकं च समं देयं प्रदेयो वा द्विवारकं ॥ अत उर्ध्वं न दातव्यं प्रवृद्धे च महागदे ॥ अयं प्राणेश्वरो नाम
 प्राणिनां प्राणदायकः ॥ प्राणनिर्गमकालेषु यदा यं तालुसंगतः ॥ गता मुः परमा युः स्यादिति दं शिवजायितं ॥ दद्या
 न्नज्वरे तीव्रे सोमवारि पिवेदनु ॥ शीतज्वरे दाहपूर्वे गुल्मे मूले त्रिदोषजे ॥ वांछितं भोजनं दद्यात् कुर्याच्च न लेपनं ॥

तापोऽकस्य शमनं बालाभाषणाय नैः ॥ प्रवेत्तं रात्रि संदेहः स्वास्थ्यं बलन तेन रः ॥ इति प्राणेश्वरो रसः ॥ ॥ शुद्धं तं
 संपंगमं लोहं वाजं वसी स कं ॥ मरिचं पिप्पली विंशं समनागेन वूर्णयेत् ॥ अर्द्धं नागं विंशं दत्त्वा मर्दयेद्वासरद्वयं ॥
 शृंगवेरासुषातेन दद्यात् गुंजा हयं निषकं ॥ नवज्वरे मरुघोरे वाते संगुहणी गदे ॥ नवज्वरे न सिंहो यं सर्व रोगेषु यो
 जयेत् ॥ ॥ नवज्वरे न सिंहो रसः ॥ ॥ शंभोः कण्ठविनूषणं समरिचं दैत्ये नुरक्तो रवि पक्षो सागरलोचनं शशियु
 तं नागोर्कसंख्या न्वितं ॥ खल्लान्ते त्वरमर्दितं रविजलैर्गुंजैः कमात्रो नवेत् ॥ सिद्धो यं ज्वरहन्ति दर्पदहनः पंचाननो
 यं रसः ॥ पथ्यं देयं दक्षितं क्रनक्तं सिन्धुत्थ पथ्यं सितयासमेतं ॥ गन्धानुलेपा हिमताय पानं दुग्धं च देयं शुभ्र
 दाडिमी च ॥ इति पंचाननो ज्वरां कुशः ॥ ॥ सूतं गन्धकं चित्रकं त्रिकटुकं मुस्ता विषं त्रैफलं चैते त्यो द्विगुणं गुडेन
 गुटिकां गुंजा पुमाणां हरेत् ॥ कुश्या दश वायुमूल मुदरं शोष पुमोहादिकं रोगानीक करी नु दर्पदहनः ख्या
 तैक पंचाननः ॥ इत्येक पंचानन ज्वरां कुशः ॥ ॥ स्नेहस्य नागाश्च त्वारो जैपालस्य त्रयो मताः ॥ द्यौः नागोऽं
 कणा स्याथ नागैक ममृतस्य च ॥ तस्मिन्मर्दयेत् शूलं शुक्लं यामं निषावरः ॥ शृंगवेरासुना देयो व्योष चित्रक

रामः
 १२

सैन्धवैः ॥ यामद्वयमितस्ता पंहरत्येष सुनिश्चितं ॥ कर्पूर रससारेण चन्दनेन विलेपनं ॥ विदध्यात्कां स्यवा
 त्रेण वीजयेदो गिणां निषकं ॥ शाल्यन्तं तक्र सहितं नोजयेद्विल्वसंयुतं ॥ मैथुनं वर्जयेत्तावमावन्नो बलवा
 न्नवेत् ॥ सन्निपाते मरुघोरे त्रिदोषे विषमज्वरे ॥ आमवाते वातशूले गुल्मे स्त्री क्रिजलोदरे ॥ शीतपूर्वे
 दाहपूर्वे विषमे संतत ज्वरे ॥ अग्निमान्योति वाते च पुयुक्तो यं रसो त्रयः ॥ मृतसंजीवनी नाम्ना प्रख्याते रस
 सागरे ॥ इति मृतसंजीवनी रसः ॥ ॥ द्विजागतालेन हतं सुतामुं रसं सुगन्धं च समानवायुः ॥ विषं समं च
 द्विगुणं च तां त्रिसप्तवारेण दिवा करांगौ ॥ विमर्श रिष्टस्वरसेन वूर्णं गुंजे वमानः शितयासमेतः ॥ ज्वः
 रां कुशो यं रवि सुन्दराख्यो ज्वरं निहंत्य विषं समं गुं ॥ इति रवि सुन्दरो रसः ॥ ॥ ताम्रगन्ध रसश्चेतस्य
 राजिता मरिचपूतना ॥ समीरचित्रजैपाल तुल्यमेकत्र मर्दितं ॥ गुंजा च तुल्यं वास्य नवज्वरह नो मतः
 ॥ ज्वरां कुशं सन्निपात नैरवो यं पुका शितः ॥ संतोषणार्थं प्रोक्तः सिद्धो घादाशमो रसः ॥ इति सन्निपात
 नैरवरसः ॥ ॥ तस्मिन्मर्दयेत् शनिश्चैः स्यादारण्यो त्यलकोद्भवः ॥ निष्कत्रयं मरीचं विषं निष्कं च वूर्णयेत्

॥ अयं नमो श्वरो नाम सन्निपात नि कृत्तनः ॥ पंच गुंजा मिदं खादे दार्डकस्य रसैः सह ॥ इति नमो श्वरो रसः ॥ ॥
 अथा मार्गस्य मूलानां वृण वित्रक मूलजैः ॥ वल्कलैर्मर्दयित्वा थ रसं निःपीड्य रक्षयेत् ॥ ततः सूतं समंगध्वं अत्र
 कंदरदं विधं ॥ टंकणं तालकं चैव मर्दयेद्दिन सप्तकं ॥ त्रिदिनं मुशली नीरैर्नो वयेद्दुर्म रक्षितं ॥ मूषां वगो स्रना
 कारा पूर्वोपरि च मुद्रयेत् ॥ सप्त निर्मृत्तिका बस्त्रैर्वेष्टयित्वा पुटे लघु ॥ समनुस्यं लोह नस्म मृत वंगं समंतथा ॥ म
 धूकसार जल दोरेण कं गुग्गुलुः शिला ॥ चाम्पे यश्च स मांशः स्याद्भागार्द्धं शोषितं विधं ॥ तत्सर्वं मर्दयेत्त्वलेनाव
 ये द्विघनी रतः ॥ आतपैः सप्तधा तीव्रं मर्दयेद्दुटिका द्वयं ॥ कटुत्रयं कषायेण कनकस्य रसेन च ॥ नूधा त्रिका
 कषायेण मुनिवृक्ष रसेन च ॥ समुद्रफल नीरेण विजया पर्णवारिणा ॥ चैत्रकस्य कषायेण ज्वाला मुख्या र
 सेन च ॥ पुत्येकं सप्तधा प्राच्यं तद्विलेर्विजावयेत् ॥ मत्स्य माहिष मायुध गवारा - दुसं प्रवेः ॥ सर्वस्य सम्रा
 गेन विब्रेण परिधूपयेत् ॥ विमर्शमंत्रयित्वा थ रक्षयेत्कुपिकान्तरे ॥ गुंजैकं वक्रिनी रेण शृंगवे ररसेन च ॥
 ददीत रोगिणे तीव्र मेघ विस्मृत शान्तये ॥ शस्त्रेण तालु माहृत्य दार्वये दार्डनी रतः ॥ नो हृदने यदा दन्ता स्त्रयाः

रामः
 २०